

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivät Helsingissä 15.–16.10.2015

Esitelmien abstraktit

Eräsaari, Risto	Mikä (kertomus) on muutoksen käyttöaine?	risto.erasaari@helsinki.fi
Furu, Patrik		
Harni, Esko	Bruno Latour ja teoreettis-metodologisia huomioita tilan tutkimukseen	esko.p.harni@student.jyu.fi
Herranen, Kaisa	Kulttuuritapahtumat ja festivaalit valtion kulttuuripolitiikassa	kaisa.herranen@cupore.fi
Huopainen, Okko	Kuinka menneisyyspolitiikka näyttäytyy nykyelokuvien poliittista merkityksenantoa kuvastavana tekijänä.	Okjuhuop@student.jyu.fi
Jakonen, Olli	Kulttuuri- ja taidepolitiikka eduskuntapuolueiden puolueohjelmissa 2000-luvulla	olli.jakonen@cupore.fi
Kaitavuori, Kaija	Kuka välittää? Yleisötyöläiset taiteen välittäjäportaassa	k.kaitavuori@gmail.com
Kaleva, Jari-Pekka	Taiteilijuuden uudet raamit – Katsaus digitaalisten sisämarkkinoiden poliittiseen säätelyyn kulttuurituotteiden ja -palveluiden luomisen ja jakelun näkökulmasta	Jari-Pekka.kaleva@neogames.fi
Koivusalo, Markku	Taistelu Orfeuksesta: Rakennus- ja kulttuuriperinnön suojelupolitiikka Suomessa.	Markku.koivusalo@helsinki.fi
Lohtaja, Aleksi	Henri Lefebvre kulttuurivetoisen kaupunkisuunnittelun teoreetikkona	aleksi.o.lohtaja@student.jyu.fi
Moisio, Saara	Suomalaisen nykytanssin arvo yleisöille: Luovat menetelmät yleisötutkimuksessa	saara.moisio@gmail.com
Muurimäki, Mia	Yhteiskuntakritiikin manttelinperijät? Interventionistinen design, taide ja politiikka	mia.muurimaki@aalto.fi
Nissilä, Hanna-Leena	Maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ja kirjallisen elämän yllirajaistuminen 2000-luvun Suomessa	Hanna-Leena.Nissila@oulu.fi
Nyqvist, Sanna	Rajoittavatko tekijänoikeudet kirjailijan vapautta?	sanna.nyqvist@helsinki.fi
Peräinen, Jussi-Petteri	Nietzsche ja kulttuuri	jussipetteri.perainen@gmail.com
Pyykkönen, Miikka	Hallinnasta heterotopiaan. Ajatuksia Michel Foucault'n kulttuuripoliittisesta relevanssista.	miikka.pyykkonen@jyu.fi
Rautiainen, Pauli	Sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet syrjäkunnissa - rapautuuko yhdenvertaisuus?	pauli.rautiainen@uta.fi
Roiha, Taija	Taiteilijaksi ei synnytä, taiteilijaksi tullaan? Sukupuoli, myytit ja taiteilijan asema	taija.roiha@cupore.fi
Räisänen, Petteri	Helsingin alueellisen kulttuurityön vaikuttavuuden seuranta ja arviointi	petteri.j.raisanen@hel.fi
Sivonen, Outi & Roiha, Taija	Taiteilijavetoiset osuuskunnat – omaehtoista toimintaa galleria- ja kustannuskentällä	outi.sivonen@cupore.fi, taija.roiha@cupore.fi
Storlund, Vivan	How to make beauty relevant for civil law?	vivanstorlund@gmail.com
Suominen, Seppo	The intergenerational transfer effects on sport activity	seppo.suominen@haaga-helia.fi
Suuronen, Ville	Hannah Arendt kulttuuri- ja menneisyyspolitiikan teoreetikkona	viakpesu@student.jyu.fi
Teikari, Anne	Etäevent-palvelu kulttuurin saavutettavuuden edistäjänä Tampere-talossa	anne.t.teikari@gmail.com
Tuomi, Pirjo & Saarti, Jarmo	Yleisen kirjastolaitoksen institutionaalinen tulevaisuus – hengen elämää vai pelkkää elämystä?	pirjo.tuomi@oamk.fi, jarmo.saarti@uef.fi

Risto Eräsaari

Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan professori (emeritus) ja Jyväskylän ja Joensuun yliopiston dosentti

Mikä (kertomus) on muutoksen käyttöaine?

Tämä esitys pyrkii päällekaatuvaksi epävarmuudeksi ja jatkuvalla syötöllä tuleviksi uutuuksiksi hämärtynyttä *muutosta* koskevaan keskusteluun osallistumalla avaamaan käytännöllistä tulkintaa siitä minkä varassa tai mihin nojautuen maailma ymmärretään ja mitkä ovat ne mielikuvat joihin nojaudutaan. Esitän tässä elementit, joihin esityksessäni tukeudun. Tilanteesta, toiveista ja tunnelmista riippuen voin valita näkökulmaksi a) autonomisen toimijan yksilöperspektiivin, b) tutkimuksellisten valintojen perspektiivin tai c) yhteiskuntateorian perspektiivin. Numeroimalla elementit tavoitan tiiviin havainnollistuksen siitä mistä esitys koostuu ja missä järjestyksessä tarina kulkee. 1) Esitän nerokkaan *esimerkin* siitä minkälaiseen avautumiseen maailman ymmärrys on kiteytetty lain McGilchristin tuoreessa kirjassa "The Master and his Emissary". 2) Kyse ei ole totuudesta vaan *metaforaan* nojautuvasta todellisuudenkaltaisuudesta (vrt. "The metaphors we live by"). 3) Kokonaiset yhdenmukaisuuden ja toimijuuden välisten jännitteiden tasapainoehjoja määrittävät tieteenalat tällaisen *ontologian* varassa ("Pidetään kiinni sosiologiasta vaikkei sitä niin olisikaan"). 4) "Homo Hierarchicus" -kirjasta tutun ranskalaisen antropologin Louis Dumontin teesi, jonka mukaan yksilöllisyys ei niinkään ole uniikki kyky kuin *muutoksen käyttöaine* (fermentti) tuo tähän tulkintamahdollisuuden, jonka mukaan "sisäiset voimavarat" ja "yksilövalinnat" pakottavat tulkitsemaan moraalialia, omaatuntoa, vertailuja jne. toisin. 5) Lyhyt keskustelu "ylidokumentoiduista yhteiskunnista" (Luhmann) ja "metapoliittisesta illuusiosta" (Kelsen) antaa suuntaa *muutosta yhteiskunnassa* koskevalle tulkinnalle. 6) Keskustelu huipentuu *kollektiivisingulaarin* käsitteeseen: se on käsite jolla kootaan yhteen historian, taiteen, uskonnon jne. yksittäisiä kategorioita ja joka auttaa tiivistämään sitä missä mielessä yksilö itse on kompakti merkitysyksikkö. 7) Loppukeskustelu tutkimuksellisista mahdollisuuksista.

Esko Harni, YTM & KM, Väitöskirjatutkija
Jyväskylän yliopisto / Tampereen yliopisto

Bruno Latour ja teoreettis-metodologisia huomioita tilan tutkimukseen

Ranskalainen filosofi ja tieteentutkija Bruno Latour on tullut tunnetuksi etenkin tieteensosiologisista laboratorio -tutkimuksistaan sekä niin kutsutun toimijaverkostoteorian (ANT) eräänä keskeisimpänä edustajana. Toimijaverkostoteorian tarjoamia välineitä ja ajatuksia on hyödynnetty kasvavissa määrin etenkin suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa sekä tutkimuksessa. Eräs näkökulma ja tutkimusala, joka on jäänyt näissä puheenvuoroissa vähemmällä huomiolla, on kuitenkin tilan ja arkkitehtuurin tutkimus.

Tarkastelen esityksessäni tilan ja arkkitehtuurin tutkimusta - etenkin sen teoriaa ja metodologiaa - Latourin keskeisimpien ajatusten valossa. En pyri antamaan systemaattisesti kuvaa siitä, mitä "latourilainen" tilan tutkimus voisi olla, vaan pikemminkin nostamaan esille teoreettis-metodologisia jännitteitä, joita Latourin ajattelun kautta voidaan tilan ja arkkitehtuurin tutkimukseen artikuloida, etenkin inhimillisen, ei-inhimillisen ja materiaalisen välillä.

Avainsanat: Bruno Latour, tila ja arkkitehtuuri, tilan politiikka

Kaisa Herranen, FM

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore

Kulttuuritapahtumat ja festivaalit valtion kulttuuripolitiikassa

Kulttuuritapahtumien ja festivaalien määrä ja kirjo on kasvanut Suomessa merkittävästi viime vuosikymmeninä. Suomalaisista joka kolmas käy vuosittain kulttuuritapahtumissa, nuorista jo yli puolet. Julkisen vallan, erityisesti useiden kaupunkien, kiinnostus tapahtumia kohtaan on lisääntynyt, ja tapahtumilta odotetaan monen tyyppisiä hyötyjä kansalaisten hyvinvoinnista paikkakuntien elävöittämiseen ja aluetalouden vilkastumiseen. On ilmeistä, että kulttuuritapahtumat ovat muuttuneet vuosi vuodelta entistä keskeisemmäksi kulttuuritarjonnan, -osallistumisen, -tuotannon ja -talouden muodoksi. Ne ovat siten kulttuuripoliittisesti yhä merkittävämpi ilmiö. Tätä kehitystä voidaan kutsua kulttuurielämän festivalisaatioksi.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporessa on meneillään Kulttuuritapahtumien kulttuuripoliittiset ja aluetaloudelliset vaikutukset -tutkimushanke. Hankkeen tavoitteena on tarkastella kulttuuritapahtumien ja festivaalien moninaisia vaikutuksia (taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia) sekä arvioida valtion valtakunnallisille kulttuuritapahtumille myöntämien avustusten merkitystä ja vaikuttavuutta. Valtio jakaa avustuksia valtakunnallisille kulttuuritapahtumille opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Suomen elokuvasäätiön kautta. Lisäksi hankkeessa pohditaan tapahtumatuen kehittämistä ja ylipäätään suomalaista kulttuuritapahtumapolitiikkaa ja sen tulevaisuutta.

Hankkeen pohjalta esityksessä tarkastellaan valtion tapahtumapolitiikkaan liittyviä kysymyksiä. Miten kulttuuritapahtumat asemoidaan valtion kulttuuripolitiikassa? Millainen on valtion eksplisiittinen tai implisiittinen tapahtumapolitiikka? Valtiolla ei ole varsinaista kulttuuritapahtumia ja festivaaleja koskevaa ohjelmaa, mutta joitakin julkilausuttuja linjauksia löytyy eri dokumenteista. Muita (implisiittisiä) linjauksia voidaan saada näkyviin analysoimalla avustusten saajia ja hakijoita sekä avustussummien jakaumia. Keskeinen kysymys tapahtumapolitiikassa erityisesti tulevaisuuden kannalta on tapahtumien kasvaneen kulttuuripoliittisen merkityksen tunnistaminen ja tunnustaminen. Valtion tapahtumatuen kehittämisestä on keskusteltu jo pitkään, mutta tämä ei ole johtanut merkittäviin muutoksiin. Tarvetta olisi aihetta koskevalle laajemmalle kulttuuripoliittiselle keskustelulle. Tulisiko Suomessa olla selkeämpää kulttuuritapahtuma- ja festivaalipolitiikkaa?

Avainsanat: kulttuuritapahtumat, festivaalit, valtionavustus, tapahtumapolitiikka

Okko Huopainen, YTK
Jyväskylän yliopisto

Kuinka menneisyyspolitiikka näyttäytyy nykyelokuvien poliittista merkityksenantoa kuvastavana tekijänä.

Esitykseni käsittelee Walter Benjaminin, Hannah Arendtin ja Tzvetan Todorovin historiankäsityksen sekä muistin politiikan kautta kansan menneisyyden narraatioita ja niiden merkitystä nykypolitiikkaan. Benjaminilainen lähtökohta historiaan korostaa ja tuo valtio-opin näkökulmaa kulttuuriin ja aineistoon, joka on yhteinen kulttuuripolitiikan kanssa. Sillä on yhteistä tematiikkaa ja yhteistä aineistoa kulttuuripolitiikan tutkimuksen kanssa.

Tzvetan Todorovin esseen ”The uses and abuses of history” ja Hannah Arendtin ”Men in dark times” kautta nousee kysymys kuinka ilmiöitä kuten holokaustia, kolonialismin menneisyyttä ja terrori-iskuja tulisi muistaa. Arendtin useasti siteeraama Rene Charin lausahdus ”our inheritance was left to us by no testament.” kuvastaa kuinka muisti ei ole poliittisesti viaton.

Arendtille se kuvastaa eurooppalaisten kansojen kriisiytynyttä tilaa. Perinnön puute, johon Char viittaa, tarkoittaa nykykulttuurin murrosta traditioista. Historia ja tarinat, jotka se kertoo täytyi ja täytyy jokaisen sukupolven uudelleenlöytää kriittisesti. Muistaminen itsessään on jo tulkintaa tapahtuneesta. Arendtille poliittinen koostuu ihmisten välisestä maailmasta ja ihmisten pyrkimyksestä jakaa ihmisten välinen maailma jollain mielekkäällä tavalla. Hänelle todellisuudentaju ja poliittinen arvostelukyky voi syntyä vain tällaisissa yhteisöissä.

Miten tulisi ottaa kantaa tähän tilanteeseen? Argumenttini on, että etäisyyden ottaminen on välttämätöntä, jotta voi kriittisesti vertailla historian faktoja niiden elokuvallisia representaatioita ja niiden merkitystä kulttuurillemme. Todorovin tuoma Muistamisen esikuvallisuus auttaa menneisyyden näkemään yhteydessä nykypäivään. Vertailu laittaa ilmiöt niiden historiallisesti ja poliittisesti mittasuhteisiinsa.

Hannah Arendtille menneisyyden kertominen on poliittisen yhteisön konstitutiivinen osa. Poliittisen yhteisön yhteinen menneisyys on se josta politiikassa kiistellään. Esimerkiksi Pontecorvon ”Taistelu Algeriasta”, Puolassa esimerkiksi Andrzej Wajdan elokuva ”Katyn” puolalaisten joukkomurhan aiheuttama kansallinen trauma ja elokuvassa esitetty kieltämisen kulttuuri. Argumenttini on, että elokuvat kuten ”Taistelu Algeriasta” ja ”Katyn” kuvastavat kansaa taistelemassa oman yhteisen kulttuurin ja yhteisen menneisyyden puolesta. Täten niitä voi lukea Arendtilaisesti politiikkaa konstituivina kulttuurituotteina.

Avainsanat: menneisyyspolitiikka, Walter Benjamin, Hannah Arendt, Elokuvan poliittisuus

Olli Jakonen, YTM, tutkija

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö CUPORE

Kulttuuri- ja taidepolitiikka eduskuntapuolueiden puolueohjelmissa 2000-luvulla

Esitelmäni perustuu Jyväskylän yliopiston kulttuuripolitiikan maisteriohjelmassa tehtyyn pro gradu -tutkielmaan ja sen tuloksiin. Tutkielmassa tarkastelin, kuinka nationalismi ja siihen kytkeytyvät kansalliset sekä kansalaisuuteen liittyvät teemat ja näkökulmat ilmenevät suomalaisten eduskuntapuolueiden kulttuuripolitiikassa 2000-luvun ohjelmissa.

Tutkielmassa keskeisenä nationalismiin liittyvänä käsitteenä ja teoreettisena taustana oli uusliberaali kilpailuvaltio, jolla kuvataan kansallisvaltion ja globaalin talouden suhdetta. Tutkielmassa selvitettiin, millaista poliittista kamppailua puolueiden välille muodostuu ja mikä on eri puolueiden suhde hyvinvointivaltio – kilpailuvaltio -paradigmaan kulttuuripolitiikan alalla.

Tutkielman näkökulma kulttuuriin, nationalismiin ja puolueisiin pohjautui Antonio Gramscin valtioteoriaan ja ajatuksiin poliittisista puolueista valtion hegemoniakoneistoina. Keskeisenä teoreettisena taustana työssä olivat lisäksi muun muassa Pauli Kettusen nationalismitutkimus sekä kilpailuvaltiotutkimukset. Tutkielman analyysimenetelmänä käytettiin puolueohjelmien teemoittelua ja diskurssianalyysia kilpailuvaltion sanastojen avulla. Kyse oli kilpailuvaltion avainsanojen ja toisaalta kilpailuvaltion vastakäsitteiden esiintymisestä ja käytöstä politiikassa. Aineiston muodostivat eduskuntapuolueiden erilaiset 2000-luvulla julkaistut ohjelmat (kaikilla ei ole kulttuuripoliittisia ohjelmia).

Tutkielman tulokset osoittivat, että nationalismi kiinnittyy 2000-luvulla puolueiden kulttuuripolitiikkaan sekä kilpailuvaltiollisesti että perinteisesti. Puolueiden kulttuuripuhunta on vahvasti sidoksissa sivistyksen käsitteeseen ja kansalliseen sivistysperinteeseen. Nationalismin käyttö ja hyvinvointivaltio- ja kilpailuvaltioparadigma luovat kuitenkin eroja puolueiden välille. Esitelmässäni päivitän gradun tutkimustuloksia ottamalla mukaan puolueilta vuoden 2015 eduskuntavaalien kulttuuripoliittista puhuntaa.

Avainsanat: puolueohjelmat, kulttuuripolitiikka, nationalismi, uusliberalismi

Kaija Kaitavuori, PhD

Kuka välittää? Yleisötyöläiset taiteen välittäjäportaassa

Kun keskustelu taiteen välittäjäportaasta yltyy, joku aina muistaa muistuttaa, että välittäjiä ei olisi, ellei olisi taidetta ja taiteilijoita. Harvemmin kysytään, olisiko taidetta ja taiteilijoita, jos ei olisi näitä välittäjiä.

Ensimmäinen näkemys, että taiteilija ja taide on ensin ja vasta sitten tulee välittäjä, perustuu ajatukseen lineaarisesta taiteen tuottamisprosessista. Siinä taiteilija luo – suunnittelee ja valmistaa teoksen – yleensä yksin tai toisinaan ryhmässä. Seuraavassa vaiheessa teos tai projekti asetetaan esille; tässä vaiheessa kuvaan tulevat välittäjät: kuraattorit, tuottajat ja museoihmiset, jotka valitsevat teoksia näyttelyyn, suunnittelevat esillepanoa, tuottavat tekstiä ja muuta aineistoa. Ja kolmantena paikalle saapuu yleisö, niin maallikot kuin ammattiyleisö.

Tämä esitys tarkastelee yksiulotteisen mallin sijaan taiteen verkostoluonnetta ja sen eri ulottuvuuksia ja väittää, että taide ei synny yksisuuntaisessa tekijä-teos-välittäjä-vastaanottaja –putkessa, vaan virtausta on molempiin suuntiin ja eri toimijoiden välillä. Pohjaksi otetaan taidemaailma-ajatus (erityisesti Howard Becker), jota laajennetaan mm. nykytaiteen toimintatapojen ja teorioiden avulla ja joka asetetaan vastakkain joidenkin viimeaikoina ilmaistujen käsitysten kanssa.

Erityiskysymyksenä tarkastellaan yleisötyöläisten/museopedagogien ja kuraattorien välistä työnjakoa ja ammatillista erikoistumista välittäjäportaassa. Molemmat professiot ovat varsin nuoria; etenkin Suomessa eriytyminen on tapahtunut vain vähän aikaa sitten tai vasta tapahtumassa. Karkeasti ottaen kun kuraattori huolehtii siitä, että taiteilijan näkemys saa parhaan mahdollisen toteutuksen, pedagogi katsoo näyttelyä ja koko instituutiota kävijän ja katsojan näkökulmasta ja pyrkii edesauttamaan kohtaamista taiteen kanssa. Toimintafilosofioita ja niiden muutoksia – ajatuksia siitä, mitä kohtaamisissa ajatellaan tapahtuvan, mihin pyritään ja millaisia rooleja katsojalle on tarjolla – heijastavat mm. termit, joita tästä työstä, työntekijöistä ja sen kohteista on käytetty. Esitys hahmottelee taiteilijoiden, välittäjien ja yleisöiden välisiä keskinäisiä riippuvuuksia.

Avainsanat: kuvataide, välittäjäporras, yleisötyö, kuraattori

Jari-Pekka Kaleva, FM,
Senior Policy Analyst, EGDF/Neogames

Taiteilijuuden uudet raamit – Katsaus digitaalisten sisämarkkinoiden poliittiseen säätelyyn kulttuurituotteiden ja -palveluiden luomisen ja jakelun näkökulmasta

Vuoden 2015 alussa Junckerin komissio julkaisi Digitaalisten sisämarkkinoiden strategiansa. Eurooppalaisen tekijänoikeusjärjestelmän uudistamisen sekä kulttuurituotteiden ja palveluiden perusteettomien määräjoitusten poistamisen lisäksi strategia vaikuttaa potentiaalisesti monin tavoin kulttuurituotteiden ja -palveluiden luomiseen ja tarjoamiseen Euroopassa.

Ensinnäkin, kuinka paljon informaatiota digitaalisessa toimintaympäristössä toimiva taiteilija saa kerätä yleisöstään? Strategiaan kuuluvat avaukset tietosuojaa ja yksityisyyden suojaa koskevan lainsäädännön kehittämiseksi asettavat mahdollisesti uusia puitteita digitaalisten kulttuurituotteiden ja palveluiden yleisöstä kerättävälle tiedolle.

Toiseksi, kuinka suuren hallinnollisen taakan arvonlisäverolainsäädäntö asettaa digitaalisten kulttuurituotteiden myynnille jäsenvaltiosta toiseen? Tämän vuoden alusta kaikista Suomesta toiseen unionin jäsenvaltioon myytävistä digitaalisista tuotteista ja palveluista on pitänyt maksaa arvonlisävero kuluttajan sijaintimaahan. Koska uusi Euroopan laajuinen järjestelmä ei tunne arvonlisäverovelvollisuuden alarajaa, joutuu suomalainen muusikko, joka myy www-sivujensa kautta mp3-tiedoston Espanjan Aurinkorannikolle, tilittämään myynnistä arvonlisäveron Espanjaan. Komissio kartoittaa strategiassaan Euroopan laajuisen arvonlisäverovelvollisuuden alarajan käyttöönottoa.

Kolmanneksi, kuinka digitaalisten kulttuurituotteiden jakelun mahdollistavien verkkoalustojen toimintaa säädellään? Digitaaliset kauppapaikat ovat nousemassa yhä merkittävämpään rooliin digitaalisten kulttuurisisältöjen ja -palveluiden jakelussa. Osana strategiaa komissio tulee kartoittamaan tarvetta puuttua lainsäädännöllisin toimin digitaalisten jakelukanavien hallitsevaan asemaan.

Neljänneksi, kuinka kuluttajasuojelulainsäädännön muutokset vaikuttavat kulttuurituotteiden ja -palveluiden kauppaan? Digitaalisten tuotteiden kuluttajansuojaa koskevan regulaatioympäristön harmonisoiminen on yksi strategian kiireellisimpiä hankkeita. Uusi direktiivi tulee keskittymään erityisesti digitaalisten tuotteiden ja palveluiden sopimusehtoihin painottuen niistä riitatilanteissa maksettaviin hyvityksiin tai niiden aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen.

Viidenneksi, onko nykyistä televisio-ohjelmia koskevaa regulaatioympäristöä tarpeen laajentaa Youtuben ja Twitchin kaltaisiin palveluihin? Audiovisuaalisten mediapalveluiden direktiivin uudistaminen keskittyy pohtimaan erityisesti kyseisen direktiivin laajentamista käyttäjien itsensä luomaan sisältöön. Tällä olisi potentiaalisesti merkittäviä seurauksia kulttuurituotteiden ja -palveluiden tarjoajien ja tubettajien väliselle yhteistyölle.

Avainsanat: digitalisaatio, taideinstituutio, oikeudellinen säätely

Markku Koivusalo, yleisen valtio-opin dosentti, tutkijatohtori
Jyväskylän Yliopisto.

Taistelu Orfeuksesta: Rakennus- ja kulttuuriperinnön suojelupolitiikka Suomessa

L'art conserve, et c'est la seule chose au monde qui se conserve. (Deleuze & Guattari) Taide säilyttää ja samalla luo omalta osaltaan kulttuuriperinnöksi muodostuvaa esteettis-affektiivista aluetta. Myös rakennusten esteettinen olemus kuuluu tähän perintöön. Suomessa tämä perintö on tunnetusti hyvin kapea ja ohut verrattuna Euroopan muihin maihin. Samalla tietty modernistinen henki on ollut Suomessa tälle perinnölle vihamielinen jopa silloin kun modernin estetiikasta itsestään on tullut osa tuota perintöä. Juhlapuheissa kulttuuriperinnön vaalimista kuitenkin nykyään korostetaan ja vaatimus tästä on jopa kirjattu perustuslakiin (20 §). Mutta mitenkä on asian laita käytännössä? Esitelmä käsittelee kulttuuripoliittista taistelua rakennusperinnön ja kulttuuriarvojen säilyttämisen puolesta kahden konkreettisen esimerkin kautta. Toinen koskee Hietaniemen rannan paviljonkia ja toinen Töölöläisessä kivitalossa sijaitsevaa Orfeus lasimaalausta. Esitelmässä tuodaan esille suojelutahojen, viranomaisten, grynderien, poliitikkojen ja kansalaisaktivismin todellinen osuus konkreettisissa suojelupoliittisissa päätöksissä sekä näiden merkitys kulttuuriperinnöstä ja sen arvosta käydyssä taistelussa.

Avainsanat: Rakennusperintö, kulttuuriperintö, politiikka, taistelu, Orfeus.

Aleksi Lohtaja, YTK

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto

Henri Lefebvre kulttuurivetoisen kaupunkisuunnittelun teoreettikkona

Kulttuurista on viime vuosikymmeninä tullut yhä keskeisempi voimavara kaupunkien kehittämisessä ja uudistumisessa. Koska nykyinen taloudellinen tuotanto perustuu fyysisen infrastruktuurin sijaan yhä enemmän kulttuurilliseen infrastruktuuriin, niin myös kaupunkitilaan liittyvät kulttuurilliset merkitykset ovat korostuneet kaupunkisuunnittelussa. Tämän myötä kaupunkien uudistumista ja kehittymistä koskevassa kulttuuripoliitikkassa on noussut esiin ajatus kulttuurisuunnittelusta (cultural planning) uudenaikaisena kaupunkisuunnittelun menetelmänä. Kulttuurisuunnittelulla viitataan suunnitteluun, joka ottaa perinteistä kaupunkisuunnittelua kattavammin kulttuuri- ja taidepolitiikan osaksi kaupunkiensuunnitteluprosessia. Kulttuurisuunnittelu pyrkii hyödyntämään eri alueille ominaisia sosiaalisia ja kulttuurillisia resursseja osana suunnittelua.

Kulttuurisuunnittelu ja laajemmin kulttuuriveton kaupunkisuunnittelu ilmentävät monessa mielessä kulttuurimaantieteessä esiintyvää tapaa ymmärtää tila ennen kaikkea sosiaalisesti ja kulttuurillisesti geometrisen mitattavuuden sijaan. Tätä kaupunkitilan kulttuurillista ymmärtämistä ovat korostaneet maineikkaista kulttuurimaantieteilijöistä esimerkiksi David Harvey, Sharon Zukin ja Doreen Massey. Näiden ajattelijoiden yhtenä keskeisimpänä teoreettisena innoittajana on Henri Lefebvren teoria tilan tuottamisesta. Lefebvre (1901–1991), jonka pääteos *La Production de l'espace* ilmestyi vuonna 1974, on yksi keskeisin 1900-luvun loppupuoliskolla yhteiskuntatieteissä tapahtuneen niin sanotun tilallisen käänteiden taustateoreetikoista sekä yksi kaikista perusteellisimmin tilan käsitteen parissa työskennellyt filosofi. Lefebvren pääväite on, että tila on fyysisyyden lisäksi myös ihmisten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta tuotettava.

Lefebvrea on myös sovellettu kaupunkitilaan liittyvässä kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa teoreettisena viitekehystenä. Samalla hänen teoreettisten ajatusten käyttökelpoisuutta suhteessa konkreettisiin kaupunkitilaan liittyviin kysymyksiin on kuitenkin myös rajusti kritisoitu. Esitelmässäni haastan tällaisen luentatavan, joka painottaa ristiriitaa Lefebvren teorian ja sen konkreettisten soveltamismahdollisuuksien välillä. Viimeaikainen Lefebvrea käsittelevä tutkimus on osoittanut, että hänen näkemyksensä tilasta muotoutui filosofisen teoretisoinnin ohella myös hyvin laajalla perehtyneisyydellä kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin konkreettisiin kysymyksiin. Lefebvren teoria tilan tuottamisesta tulisikin lukea kokonaisvaltaisesti uudelleen ottamalla huomioon Lefebvren tilateorian vähemmän tunnetut puolet. Tätä kautta myös Lefebvren relevanssi suhteessa nykyiseen kulttuurivetoiseen kaupunkisuunnitteluun tulee uudella tavalla esiin. Tämän pohjalta selvitän, miten Lefebvren teoriaa voisi hyödyntää teoreettis-metodologisena kehikkona kulttuurivetoista kaupunkisuunnittelua koskevassa kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa.

Avainsanat: Henri Lefebvre, tila, kulttuurisuunnittelu, kaupunkitutkimus.

Saara Moisio, FM, tohtorikoulutettava
Filosofian, taiteiden ja yhteiskunnan tutkimuksen tohtoriohjelma, Teatteritiede, Helsingin yliopisto

Suomalaisen nykytanssin arvo yleisöille: luovat menetelmät yleisötutkimuksessa

Väitöskirjassani käsittelen nykytanssin ja yleisön välistä suhdetta. Ymmärrän yleisöt aktiivisina osallistujina, jotka hakevat kulttuuri- ja taidekokemuksista mielihyvää ja mahdollisuutta itsensä toteuttamiseen. Julkisen tuen niukentuessa yleisöjen tavoittaminen ja sitouttaminen nykytanssin tukijoiksi ja seuraajiksi on yhä tärkeämpää. Kysyn työssäni, miten nykytanssiesityksen katsojakokemuksessa muodostuvat merkitykset, joiden kautta esityksellä on katsojalle arvoa, joka sitouttaa hänet taidemuotoon. Lisäksi kysyn, miten syntyneet merkitykset tukevat tai kehittävät katsojan identiteettiä ja miten tätä prosessia voi edistää teosten tuotannossa, markkinoinnissa ja viestinnässä?

Tutkimuksellani syvennän ymmärrystä kokemuksista niin nykytanssin kuin kulttuurinkin kulutuksessa. Löytääkseni uusia näkemyksiä tanssitaiteen yleisösuhteeseen yhdistän kulutustutkimuksen, esteettisen elämyksen ja yleisötutkimuksen teorioita sekä sosiologian menetelmiä. Määrittelen taiteen arvon syntyvän katsojalle esteettisessä kokemuksessa, joka tuottaa mielihyvää niin tuttuun kuin haastaviin ja uusienkin näkemysten kohtaamisessa. Sovellan laadullisia, luovia ja visuaalisia tutkimusmenetelmiä. Kehitän nykytanssiesitysten katsojakokemusten tutkimiseen metodia, jolla pääsen haastattelua syvemmälle kiinni merkitysten muodostamisprosesseihin.

Tähän mennessä Suomessa toteutetuissa taiteen ja kulttuurin kulutusta ja merkityksiä, taiteeseen ja kulttuuriin osallistumista tai osallistumattomuutta selvittäneissä tutkimuksissa on pääosin käytetty määrällisiä ja laadullisia menetelmiä, jotka ovat perustuneet osallistujien kykyyn sanallistaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Kansainvälisessä keskustelussa yleisötutkimuksen metodeista on kuitenkin viime vuosina peräänkuulutettu vaihtoehtoisia, luovia ja etnografiaa hyödyntäviä menetelmiä. Esitelmässäni käyn lyhyesti läpi tutkimukseni lähtökohtia ja keskityn vaihtoehtoisten menetelmällisten näkökulmien esittelyyn. Haluan herättää keskustelua siitä, mikä on Suomessa seuraava askel yleisötutkimuksessa ja sen menetelmissä.

Avainsanat: yleisötutkimus, nykytanssi, kulttuurin vastaanotto ja kulutus

Mia Muurimäki, Taiteen tohtori, VTM, tutkijatohtori
Aalto yliopisto, Taiteen ja suunnittelun korkeakoulu, Median laitos, Media Lab

Yhteiskuntakritiikin manttelinperijät? Interventionistinen design, taide ja politiikka

Design-tutkimus on voimakkaasti omaa identiteettiään etsivä, monialaisuuteen ja metodologiseen kekseliäisyyteen nojautuva tutkimuskenttä, joka tällä hetkellä kilpailee pitkälti samoista rahoituslähteistä taiteen ja yhteiskuntatieteen kanssa. Esitelmässä tarkastellaan sellaisia viimeisten vuosikymmenien aikana design-tutkimuksen piirissä vahvistuneita lähestymistapoja, jotka tähtäävät yhteiskunnalliseen interventioon ja toimivat usein taiteen kentältä tutuin keinoin. Näitä ovat esimerkiksi spekulatiivinen, kriittinen, adversariaalinen ja osallistava design. Mainitut lähestymistavat ja niiden parissa työskentelevät ihmiset voidaan siis ymmärtää myös kulttuuripolitiikan kannalta merkittäviksi uusiksi toimijoiksi.

Minkälaisia nämä lähestymistavat sitten ovat? Kriittinen design tuo esiin arkielämäämme kuuluvien tuotteiden, palvelujen ja toimintatapojen kontingenttia pahanlaatuisuutta nykytaiteelle ominaisin keinoin. Spekulatiivinen design tuottaa esineitä ja ympäristöjä, joiden kautta eläminen vaihtoehtoisissa todellisuuksissa ja tulevaisuuksissa konkretisoituu. Adversariaalinen design on Chantal Mouffin agonistisen pluralismin inspiroimaa toimintaa, jossa avataan erimielisyyden tiloja ja läpivalaistaan hegemonisia projekteja – usein taiteen kenttään kuuluvissa instituutioissa, kuten museoissa ja gallerioissa. Osallistavan designin fokus on suunnittelutyön demokratisoimisessa. Sen metodit ja lopputuotteet ovat usein erottamattomissa yhteisö- ja ympäristötaiteesta.

Näiden vahvistuvien virtausten taiteenkaltaisuus pohdituttaa design-tutkijoita, jotka pyrkivät oman kenttensä keskeisten kysymysten, toimintatapojen ja ilmaisumuotojen määrittelyyn ja rajaamiseen. Oma kriittinen keskustelunsa liittyy siihen, onko design-tutkimus riittävän ”tieteenomaista” tai tuleeko sen olla sitä. Näiden keskustelujen keskeinen ansio on ollut tieteen, taiteen ja designin prosessien yhteisten elementtien tunnistaminen niiden lopputuotteiden erilaisuuden takana. Saatavilla olevilla inhimillisillä ja aineellisilla resursseilla, sattumalla, aavistuksella, imitoinnilla ja kilpailulla on suuri vaikutus kaikilla näillä alueilla syntyviin tuloksiin, ja samalla yhteiskunnan kehityksen saamaan suuntaan.

Tämä havainto avaa kysymyksen paitsi taiteen ja tieteen, myös designin politiikasta. Esitelmässä jäsennetään edellä mainittujen design-tutkimuksen alueiden lähestymistapoja politiikan teorian kautta tavalla, joka pyrkii selkeyttämään sekä design-kentän itseymmärrystä, että lähialojen suhdetta uusiin toimijoihin. Designin piirissä tehtävät interventiot ovat klassista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta plastisempia ja kryptisintä nykytaidetta kommunikatiivisempia. Design-kenttää pohditaankin laajemmin alueena, joka saattaa periä kriittisen nykytaiteen ja sosiologian kaltaisten instituutioiden tehtäviä ja toimintamahdollisuuksia, tai ainakin muovata rajalinjoja eri toimijoiden välillä.

Avainsanat: design-tutkimus, yhteiskuntakritiikki, nykytaide, politiikan teoria

Hanna-Leena Nissilä, Kirjallisuuden tohtorikoulutettava
Oulun yliopisto

Maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ja kirjallisen elämän ylijärjestyminen 2000-luvun Suomessa

Globalisaatio, lisääntynyt maahanmuutto ja yhteiskunnan monikulttuuristuminen ovat viime vuosikymmeninä luonnehtineet Suomea. Tämän myötä myös suomalainen kirjallinen elämä on ylijärjestynyt 2000-luvun mittaan, jolloin Suomessa on debytoinut maahan eri puolilta maailmaa muuttaneita kirjailijoita. Ranya ElRamlyn vuonna 2002 ilmestyneen Auringon aseman ja myöhemmin vuonna 2010 ilmestyneen Alexandra Salmelan 27 eli kuolema tekee taiteilijan vastaanottojen välillä on tapahtunut muutos ylijärjestyksen tai maahanmuuttajakirjallisuuden paikantumisessa kirjallisuuden kentälle Suomessa. Suomessa on 2000-luvun mittaan julkaissut erilaisia tekstejä lähes 90 maahanmuuttajataustaista ja muun kielistä kirjailijaa. Vaikka heistä moni on menestynyt hyvin, edelleen suurin osa työskentelee näkymättömissä kieleen ja apurahoihin liittyvien esteiden keskellä.

Kulttuurintutkimuksellisesti orientoituneessa kirjallisuuden alan väitöstutkimuksessani olen tarkastellut sitä, miten muuttunut kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne on heijastunut kirjalliseen elämään 2000-luvun alun Suomessa. Tätä olen tutkinut tarkastelemalla muun muassa maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemien teosten vastaanottoa ja maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden sijoittumista kirjalliselle kentälle Suomessa. Minua on askarruttanut se, miksi yhtäältä voidaan mielestäni puhua suomalaisen kirjallisen elämän ylijärjestyksestä tai transnationalisoitumisesta, mutta toisaalta maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ovat kuitenkin edelleen kovin näkymättömissä kirjallisella kentällämme. Lisäksi minua on kiinnostanut se, miten maahanmuuttajataustaisten julkaisema uusi ylijärjestyminen kirjallisuus määrittelee uudella tavalla oman etnisyyden ja etnisen aseman merkityksen ja millä tavalla uuden ylijärjestyksen kirjallisuuden läsnäolo määrittelee uudelleen kirjallista elämää ja käsityksiä suomalaisesta kirjallisuudesta. Esityksessäni keskityn väitöstutkimukseni ja sen tulosten esittelyyn erityisesti kirjallisen elämän muutosten ja kirjallisuuspolitiikan näkökulmista.

Asiasanat: Kirjallinen elämä, ylijärjestyminen, maahanmuuttajakirjallisuus, vastaanotto

Sanna Nyqvist, FT, tutkijatohtori
Yleinen kirjallisuustiede, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos,
Helsingin yliopisto

Rajoittavatko tekijänoikeudet kirjailijan vapautta?

Appropriaatiota koskevassa ajankohtaisessa keskustelussa esiintyy kaksi vastakkaista väitettä. Yhtäältä esitetään, että tekijänoikeuden suoja radikaalisti vähentää kirjailijoiden (ja muiden taiteilijoiden) mahdollisuuksia luoda teoksia, jotka osin tai kokonaan perustuvat olemassaoleviin teoksiin. Toisaalta väitetään, että (erityisesti) kirjallisuudessa olisi perinteisesti hyvin laaja toleranssi appropriaatiota kohtaan. (Molemmat väitteet esiintyvät esim. teoksessa McLeod & Kuentzli (toim.), *Cutting Across Media: Appropriation Art, Interventionist Collage, and Copyright Law* [2011], ilman että niiden ristiriitaa purettaisiin auki.) Esitelmässä tarkastellaan tutkimuskirjallisuuden ja empiiristen tapauskertomusten avulla sitä, mihin lainaamisen rajat nykykirjallisuudessa asettuvat. Keskeisiä kysymyksiä ovat seuraavat: Missä määrin tekijänoikeuden suojan voidaan olettaa tai todentaa estävän uusien teosten luomista? Milloin appropriaatio johtaa julkaistun teoksen vetämiseen pois markkinoilta tai uudelleenjulkaisemiseen muokattuna? Miten laaja ja millä tavalla esitetty appropriaatio katsotaan hyväksyttäväksi?

Avainsanat: appropriaatio, tekijänoikeus, luomisen vapaus, kirjallisuus

Nietzsche ja kulttuuri

Friedrich Nietzsche (1844–1900) oli saksalainen filosofi, kulttuurikriitikko ja klassisen filologian professori, joka tunnetaan ennen kaikkea hänen moraalia ja kristinuskoa, mutta myös modernia kulttuuria ja filosofiaa koskevista analyyseistään ja kritiikeistään. Nietzschen tunnetuimpia ajatuksia ovat hänen näkemyksensä nihilismistä, Jumalan kuolemasta ja olevaisen perusrakenteena olevasta vallantahdosta [der Wille zur Macht]. Nietzschen ajatus modernin kulttuurin rappeutuneisuudesta läpileikkaa koko hänen filosofisen tuotantonsa. Saadessaan klassisen filologian professuurin ollessaan vain 24-vuotias, hän oli jo ehtinyt käsitellä kirjoituksissaan antiikin ajan yhteiskuntia, kulttuuria ja filosofiaa, pyrkien osoittamaan niiden eron oman aikansa kulttuuriin.

Nietzsche käsittelee Moraalin alkuperästä -teoksensa toisessa tutkimuksessa otsikon mukaisesti syyllisyyttä ja huonoa omatuntoa. Kyseisessä tutkimuksessa Nietzsche pyrkii selventämään, kuinka esihistoriallinen velkojan ja velallisen suhde on merkityksellinen ihmisen enemmän tai vähemmän alkeellisten henkisten kykyjen muodostumisen kannalta. Velkojan ja velallisen suhteen muuttuessa kauna muuttaa suuntaansa, muodostaen huonon omatunnon ja syyllisyydentunteen.

Käsittelen esitelmässäni Nietzschen näkemystä kulttuurista, joka kiinnittyy tiukasti yhteen hänen Moraalin alkuperästä -teoksensa toisen tutkielman aiheisiin. Nietzschen mukaan kulttuuri on ihmisen lajityypillistä toimintaa, kesytystä ja valikoimista, jonka tarkoituksena on tuottaa vapaa ja suvereeni yksilö. Nietzschen näkemyksen mukaan kulttuuriin kuitenkin tarrautuu instituutioita (kirkko, valtio yms.), jotka ottavat kulttuurin haltuunsa tuottaen toisenlaista subjektiutta, kuin kulttuuri esihistoriallisena, lajityypillisenä toimintana.

Esitelmäni ensimmäinen osa keskittyy ennen kaikkea Nietzschen näkemykseen kulttuurista ja kulttuurin kääntymiseen pois omasta alkuperäisestä tehtävästään siihen tarrautuessa erilaisia instituutioita. Toisessa osassa käsittelen Nietzschen näkemystä kulttuurista sen tullessa itsetarkoitukseksi ja muuttuen humanismiksi.

Tulkitsen esitelmässäni Nietzscheä ensimmäisenä, kuitenkin ehkä alkeellisena, myöhäismodernina vallan teoretikkona. Moraalin alkuperästä -teos antaa mahdollisuuden tulkita Nietzschen näkemystä vallasta jonakin, joka tuottaa erilaista ajattelua ja inhimillistä kulttuuria, toisin sanoen erilaista subjektiutta. Kulttuurin muuttuessa humanismiksi, se tuottaa erilaisia ihmistyyppisiä, jotka tavalla tai toisella kuitenkin pysyvät suunnastaan muutetun ja tehtävästään irroitettun kulttuurin vallan tuottamina subjekteina.

Avainsanat: Nietzsche, kulttuuri, valikointi, yksilö, subjekti, humanismi.

Miikka Pyykkönen, YTT, dosentti
Kulttuuripolitiikka, Jyväskylän yliopisto

Hallinnasta heterotopiaan. Ajatuksia Michel Foucault'n kulttuuripoliittisesta relevanssista.

Michel Foucault'n teorit, metodologiat ja näkökulmat ovat saaneet jatkuvasti enemmän sijaa kulttuuripolitiikan tutkimuksen kentällä (ks. esim. Bennett 1998 Miller & Yudice 2002, 3–11, 64–66; Pyykkönen 2012; Rindzeviciute 2008; Hung & Tong 2012). Kulttuuripolitiikan tutkijat ovat tähän mennessä hyödyntäneet häntä lähinnä tiedon arkeologian (kulttuuripoliittisen tiedon rakentuminen) tai modernin hallinnan ja hallinnallisuuden näkökulmista. Foucault'n muut lähestymistavat ovat jääneet enemmän tai vähemmän paitsioon. Lisäksi kentältä puuttuvat kokonaisvaltaisemmat yritykset hahmottaa Foucault'n antia kulttuuripolitiikan tutkimukselle.

Pyrin esitelmässäni edellä mainittujen lähestymistapojen lisäksi tarkastelemaan sitä, miten kulttuuripolitiikan tutkimuksessa voi hyödyntää Foucault'n genealogista menetelmää, historiallisia analyyseja subjektin hallinnasta tai ajatuksia toisin toimimisen ja vastarinnan mahdollisuuksista. Tarkastelen näitä eri aspekteja empiiristen kulttuuripolitiikan esimerkkien avulla. Teen esitelmässäni myös huomioita Foucault'n käytettävyyttä koskevista mahdollisista rajoituksista. Tässä yhteydessä peilaan Foucault'n ajatuksia myös kulttuuripolitiikan kentällä runsaammin käytettyjen ajattelijoiden ja tutkijoiden – lähinnä Becker, Bourdieu, Latour ja Luhmann – vastaaviin.

Avainsanat: Michel Foucault, hallinta, kulttuuripolitiikka, teoria

Sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet syrjäkunnissa - rapautuuko yhdenvertaisuus?

Perusoikeuksien toteuttaminen on tosiasiaassa suurelta osin kuntien tehtävänä. Erityisesti tämä koskee perustuslain 16 ja 19 §:ssä määriteltyjä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. Subjektiivisena oikeutena taattu oikeus maksuttomaan perusopetukseen on toteutettu perusopetuslaissa kunnille osoitettuna velvollisuutena järjestää perusopetusta. Kunnat myös huolehtivat sekä ammatti- ja ammattikorkeakoulu- että lukiokoulutuksesta. Niillä on myös keskeinen lakisääteinen asema vapaan sivistystyön, taiteen perusopetuksen ja erilaisten kulttuuripalveluiden järjestämisessä. Näin kunnat pitkälti vastaavat siitä peruspalvelujärjestelmästä, joka konkretisoi perustuslaissa jokaiselle taattua oikeutta itsensä kehittämiseen varattomuuden sitä estämättä. Samoin sosiaalihuollon järjestämisvastuu on erityislainsäädännöllä annettu kuntien tehtäväksi. Kunnat toteuttavat perustuslaissa taattuja sosiaalisia oikeuksia toteuttaessaan niitä velvoitteita, joista on säädetty muun muassa sosiaalihuoltolaissa ja sosiaalihuollon erityislaeissa, kuten muun muassa lasten päivähoitolaissa, lastensuojelulaissa, kehitysvammalaissa, päihdehuoltolaissa ja vammaispalvelulaissa.

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa kuntia on toistaiseksi tarkasteltu abstraktina monoliittina, siis tietyllä tapaa möhkälemäisesti "kuntana" ottamatta juurikaan huomioon eri kuntien erityispiirteitä, vaikka esimerkiksi tuoreessa sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että etenkin syrjäseuduilla hyvinvointipalveluiden saatavuudessa voi olla merkittäviäkin tosiasiallisia esteitä. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ja Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulun yhteinen tutkimushanke "Perusoikeudet syrjäkunnissa" pyrkii paikkamaan oikeustieteellisessä tutkimuksessa olevaa aukkoa tarkastelemalla yksilöiden sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista syrjäkunnissa. Alustuksessa esitellään käynnissä olevan hankkeen alustavia tuloksia keskittyen sivistyksellisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Alustuksessa pohditaan muun muassa sitä, mikä on sellainen vähimmäisväestöpohja, jonka puitteissa sivistyspalveluiden järjestämistä olisi tarkasteltava.

Taija Roiha, FM
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore

Taiteilijaksi ei synnytä, taiteilijaksi tullaan? Sukupuoli, myytit ja taiteilijan asema

Taiteilijuuteen ja sen luonteeseen on kautta historian liitetty monia myyttisiä käsityksiä. Taiteilija on esimerkiksi haluttu nähdä nerona, jonka lahjakkuus on synnynnäistä ja täten ympäröivistä oloista riippumatonta. Taiteilijuus on mielletty kokonaisvaltaiseksi elämäntavaksi, joka ei ole rinnastettavissa mihin tahansa suorittavaan työhön – boheemi ja individualistinen taiteilija suorastaan uhraa itsensä taiteelle. Näkemys taiteesta omalakisena toiminnan alueena on omiaan voimistamaan erontekoa taiteen ja muun maailman välillä. Nämä myyttiset taiteilijakuvat ovat vahvasti sukupuolittuneita. Luonnollistettuna, sisäsyntyisenä ominaisuutena kuvattu nerous on liitetty miessukupuoleen, kun taas nainen on nähty luonteeltaan ja ominaisuuksiltaan liian heikkona ylevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

Vaikuttaa kuitenkin kiistattomalta, ettei 2010-luvun vallitseva käsitys taiteilijuudesta enää perustu ainoastaan kuvattujen myyttien vaalimiselle; viimeistään hyvinvointivaltiollisen kulttuuripoliitiikan kehittyminen on luonut tähän katkoksen. Taiteilijan olemuksen sijaan huomio on alkanut kiinnittyä taiteilijan tekoihin: taiteelliseen työhön ja taiteilijan yhteiskunnalliseen asemaan. Taiteilijaksi ei enää synnytä, vaan tullaan. Taiteilijakoulutuksen kehittyminen ja valtiolliset apurahajärjestelmät ovat mahdollistaneet useammille taiteellisen uran tavoittelun. Tämä on johtanut myös taiteen kentän naisistumiseen. Edistysaskeleista huolimatta taiteilijoiden asemaa tarkasteltaessa huomataan edelleen epätasa-arvoisuutta: naistaiteilijoiden tulot ovat systemaattisesti miestaiteilijoiden tuloja alhaisemmat ja osa taiteenaloista on edelleen voimakkaasti sukupuolen mukaan segregoituneita. Vaikuttaa myös siltä, että työn ja perheen yhteensovittaminen on suurempi haaste nais- kuin miestaiteilijoille. Mikä epätasa-arvoa selittää? Vaikuttavatko osittain vanhentuneiksikin katsotut taiteilijuuteen liitetyt myytit edelleen naisten asemaan taiteen kentällä, vai onko kysymys pikemminkin nykyisistä kulttuuripoliitiikan rakenteista?

Esitelmäni empiirinen osuus perustuu yhdessä erikoistutkija Pauli Rautiaisen kanssa Cuporessa tekemäämme Kaija Rensujeffin Taiteilijan asema -tutkimusten aineistojen jatkoanalyysiin. Aineistot on kerätty vuosina 2000 ja 2010. Olemme pyrkineet erittelemään analyysissämme tarkemmin taiteen kentän naisistumista ja sukupuolten välisiä tuloeroja selittäviä tekijöitä. Esitelmäni tarkoituksen on tekemämme empiirisen analyysin ja osoittamieni teoreettisten lähtökohtien pohjalta hahmottaa aiheen tutkimuskenttää ja suunnata jatkotutkimuskysymyksiä, eikä se näin ollen perustu suoraan jo tehtyyn tutkimukseen.

Avainsanat: sukupuoli, taiteilijan asema, tasa-arvo

Petteri Räisänen, projektisihteeri
Helsingin kulttuurikeskus

Helsingin alueellisen kulttuurityön vaikuttavuuden seuranta ja arviointi

Helsingin kulttuurikeskus on merkittävä taiteen ja kulttuurin tukija jakaen vuosittain noin 17 miljoonaa euroa avustuksina ja apurahoina. Viime vuonna toteutetun selvityksen (Räisänen 2014) mukaan suurin osa vuonna 2013 myönnettyistä avustuksista kohdistuu maantieteellisesti tarkasteltuna Helsingin kantakaupungin alueelle. Samaan aikaan on myös havaittu, että yksilöiden kulttuuriseen aktiivisuuteen vaikuttaa sekä kulttuuritarjonnan läheisyys että matka-aika taiteen äärelle.

Helsingin kulttuurikeskus kehittää osallistavaa alueellista kulttuurityön mallia (Helsingin malli), jonka tavoitteena on tasapainottaa ja monipuolistaa kaupunginosien taide- ja kulttuuritarjontaa, vahvistaa kaupunginosien yhteisöllisyyttä ja myönteistä profiloitumista sekä asukkaiden kulttuurista osallisuutta. Helsingin mallissa taidelaitoksia ja taiteen ammattilaisryhmiä kannustetaan toimimaan seinensä ulkopuolella eri kaupunginosissa yhteistyössä alueen asukkaiden ja yhteisöjen kanssa. Helsingin mallia pilotoidaan vuosina 2016–2018. Pilotointivaihe painottuu neljään keskenään erilaiseen alueeseen, jotka ovat Kaarela, Maunula, Jakomäki ja Vuosaari.

Esitelmässäni avaan, miten Helsingin mallin vaikuttavuutta seurataan ja millaisia indikaattoreita seurannan tueksi on kehitetty. Lisäksi pohdin, minkälaisia haasteita vaikuttavuuden arviointiin liittyy.

Avainsanat: kulttuurin saavutettavuus, taiteen vaikuttavuus, kulttuuri-indikaattori

Outi Sivonen, FM, Tutkija,
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore

Taija Roiha, FM, Tutkija
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore

Taiteilijavetoiset osuuskunnat – omaehtoista toimintaa galleria- ja kustannuskentällä

Suomalaisessa osuustoimintaa koskevassa tutkimuksessa osuuskuntamuodon on katsottu sopivan hyvin taide- ja kulttuurialoille. Tätä on perusteltu esimerkiksi sillä, että yritysmuoto on jäsenlähtöinen, omalakinen, joustava ja demokraattinen, ja näin hyvin alan luonteeseen sopiva. Myös uusimmat tutkimustulokset tukevat tätä näkemystä.

Osuuskunta on jäsenyhteisö, joka on perustettu jonkin tietyn tavoitteen vuoksi. Osuuskunnille keskeinen piirre on niin sanottu toiminnan kaksoisluonne, jolla viitataan siihen, että osuuskuntien toiminnan tavoitteet ovat useimmiten sekä taloudellisia että kulttuurisia tai sosiaalisia. Talouden rooli on usein keskeinen: osuuskuntia on kautta historian perustettu jäsenistönsä toimeentulon turvaamiseksi, ja niiden määrän on havaittu lisääntyneen työttömyyden ollessa korkealla.

Vuonna 2014 Cuporessa tehdyn selvityksen perusteella havaittiin, että myös valtaosa taide- ja kulttuurialan osuuskunnista on perustettu jäsenten työllistämiseksi ja/tai työllistämisen tukemiseksi. Näin ollen ne eivät poikkea juurikaan muiden alojen työllistämiseen ja jäsenten kulujen jakamiseen tähtäävistä osuuskunnista. Selvityksessä kuitenkin havaittiin, että taide- ja kulttuurialan osuuskuntien keskuudesta on löydettävissä pienempi joukko osuuskuntia, jotka oli perustettu puhtaasti muusta kuin taloudellisesta syystä. Nämä osuuskunnat olivatkin perustettu ensisijaisesti oman taiteen tai kulttuurin kentän tukemiseksi. Ilmiö korostui erityisesti kustannusalalla ja galleriaosuuskunnissa, joilla on taiteen välittäjäorganisaatioina muutoinkin yhteneviä piirteitä.

Esitelmämme käsittelee seuraavia kysymyksiä: Voiko taide- ja kulttuurialan osuuskunnista erottaa erityisiä taideosuuskuntia ja millaisia nämä taideosuuskunnat ovat? Mikä on taideosuuskuntien suhde osuustoimintaan ja omaan kenttäänsä? Millaisen vaihtoehdon nämä osuuskunnat tarjoavat kaupallisille gallerioille ja kustantamoille? Mikä taiteilijan rooli on näissä osuuskunnissa?

Esitelmä perustuu Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiön (Cupore) elokuussa 2014 julkaisemaan selvitykseen Taide- ja kulttuurialan osuuskunnat Suomessa (Sivonen & Saukkonen 2014) sekä Roihan (2015) ja Sivosen (2014) pro gradu -tutkielmissa kerättyihin aineistoihin. Aineistoihin kuuluu yhteensä 25 haastattelua 11 eri osuuskunnasta sekä 47 osuuskunnan kyselyvastaukset.

Avainsanat: taidegalleriat, kustannusala, osuustoiminta, taiteen sosiologia

Vivan Storlund, Doctor of Laws
Independent researcher

How to make beauty relevant for civil law?

"A universal or identity-related good is the extension of human personality, detached from it, with an independent existence that is however ascribable to its source." Thus Enrico Caterini in his introduction to the research project "Right and beauty. From common good to universal good."

These reflections are part of that project. My focus on this topic is how the paradigm conditions our perception, and what theoretical groundwork is required to make beauty a universal good. The problem is caught in a nutshell by David Cooper: "1,500 years divide Plotinus' chapter on beauty from Hume's essay on taste (1757), but it might as well be 15,000, so different are the contexts assumed and the problems addressed." Before the Enlightenment focus was placed on the value of art and beauty as contributing to human life, whereas by the 18th century focus had become placed on the status of judgments of aesthetic values, such as 'This design is beautiful' (Cooper, David,1997).

The challenge, thus, is to revive perceptions of beauty. It is a multifaceted task. A central problem is how the industrial economy has captured the notion of work reducing it to salaried employment. This has had multiple consequences, one of them being the difficulty in perceiving and giving value to artistic work. The timing for remedying this problem is now optimal, considering that we live in the midst of great societal changes with an accompanying need to update our theoretical perceptions to reflect present day conditions, as well as to steer them in favour of meaning instead of form, according art the place it is since long overdue.

An important groundwork for addressing these challenges has been made by Jeremy Rifkin. In his book *The Zero Marginal Cost Society, the Internet of Things, the Creative Commons and the Eclipse of Capitalism*, Jeremy Rifkin has offered a comprehensive synthesis of major trends, as the book title indicates (2014). Internet has in decisive ways altered the foundation of industrial capitalism, and along with it people's means of manoeuvre. Through multiple forms of communication among people on the Internet, such as open source development, a culture of sharing has emerged that stands in sharp contrast to competition in capitalist markets. The sharing culture has made the human input visible in contrast to Adam Smith's invisible hands – to put it metaphorically. The sharing culture and decreasing marginal production costs thanks to information and communication technology have led to abundance instead of scarcity. Here art plays a vital part because as Hans-Georg Gadamer has pertinently put it. "'Art' begins precisely there, where we are able to do otherwise."

Seppo Suominen, senior lecturer, Ph.D. (Econ)
HAAGA-HELIA University of Applied Sciences

The intergenerational transfer effects on sport activity

The intergenerational transfer effects from parents to their children are strong. If father or mother have been or are active sport exercisers, the probability that children are also active sport exercisers is rather large. We are testing the intergenerational transfer hypothesis using a Finnish data set collected in 2007. The survey allows not only studying intergenerational transfer effect in sport but also in movies at a cinema and classical music concerts participation. Consumers' preferences are modelled using a CES utility function. If sport (movies, classical music) are normal goods, higher incomes result in higher demand but lost income due to time spent in these leisure activities should decrease the demand. It turns out that lost income (Linder's disease) is important. Older persons who are already pensioners do not suffer from Linder's disease are more active sport, movies and classical music consumers than younger (e.g. 55 – 64 years old). In Finland women are more active in any leisure activity.

The intergenerational transfer hypothesis is verified. In general if parents have been active sport exercisers their children are also active sport exercisers. Father's influence is significant even when the person is older than 55. Mother's influence in that case is not significant. However, mother's influence is important and significant in the cases of movies at a cinema and classical music even when the person is older than 55.

Key words: Sport activity, intergenerational transfer, movies, classical music, Finland

Ville Suuronen, YTM, Jatko-opiskelija,
Jyväskylän Yliopisto

Hannah Arendt kulttuuri- ja menneisyyspolitiikan teoreetikkona

Esitelmäni käsittelee Arendtin näkemystä kulttuurin, taiteen, historian, ja politiikan suhteesta. Vaikka Arendtia pidetään pääsääntöisesti politiikan teoreetikkona, on hänen kirjoituksistaan löydettävissä omaperäinen näkemys kulttuurista ja sen merkityksestä inhimilliselle elämälle sekä kulttuurin ja taiteen suhteesta politiikkaan.

Esitelmäni käsittelee Arendtia kulttuuripolitiikan teoreetikkona kahdesta toisiinsa läheisesti liittyvästä näkökulmasta. Aluksi hahmottelen ja kuvailen merkittävien taiteilijoiden; runoilijoiden, filosofien ja kirjailijoiden paikkaa Arendtin ajattelussa yleisellä tasolla. Arendt lainaa tuotannossaan taiteilijoita usein ja monipuolisesti. Sekä Arendtin poliittisemmat tutkielmat kuten *The Origins of Totalitarianism* (1951) ja *On Revolution* (1963), mutta myös hänen filosofisemmat teoksensa kuten *Vita Activa: The Human Condition* (1958) ja *The Life of The Mind* (1978) sisältävät suuren määrän viitteitä merkittäviin kirjailijoihin ja runoilijoihin. Lisäksi Arendt kirjoitti lukuisia jollekin merkittävälle kulttuurihenkilölle omistettuja esseitä tai tutkielmia, joista merkittävimpinä voidaan mainita laajat esheet Bertold Brechtistä, Walter Benjaminista, Martin Heideggerista ja Franz Kafkasta.

Toiseksi pyrin sijoittamaan ja suhteuttamaan Arendtin näkemyksen taiteilijoista, taiteesta ja kulttuurista hänen poliittisen ajattelunsa yleiskeemaan ja keskeisimpiin motiiveihin. Mitä taide Arendtin mukaan on ja mistä merkittävän taiteilijan tunnistaa? Mikä on taiteen suhde politiikkaan ja historiaan? Kuinka taide, runous tai filosofia heijastavat ja peilaavat omaa aikaansa kriittisesti? Arendtin mukaan 1900-luvun Eurooppaa määrittelee syvälinen yhteiskunnallinen ja kulttuurillinen kriisi, jonka konkreettisin ilmentymä on totalitaaristen hallintomuotojen nousu. Totalitarismi ilmentää aiemmille aikakausille itsestään selvän homogeenisen yhteisökokemuksen kuolemaa, mikä näkyy taiteen ja kulttuurin alalla representaation kriisinä; myöhäismodernina aikana kulttuuri muuttuu olennaisesti massaviihiteeksi ja massojen manipulaation välineeksi. Totalitarismi on ilmiö, joka luo absoluuttisen katkoksen länsimaiseen kulttuuriperinteeseen ja uhkaa tehdä aiemmat länsimaiden ajattelun historian saavutukset merkityksettömiksi. Arendtin poliittisen ajattelun yksi keskeisimpiä tavoitteita onkin pyrkiä artikuloimaan, kuinka ja millä tavoin länsimaisen kulttuuriperinteen merkittävimmät kokemukset ja saavutukset voivat olla hyödynnettävissä tai toimia inspiraationa post-totalitaarisena nykyaikana. Arendtin poliittisen ajattelun keskiössä on filosofinen ihmiskuva, joka korostaa inhimillisen elämän narratiivista luonnetta ja pyrkii samalla selittämään inhimillisten yksilöiden ja yhteisöiden elämän ajallisen perusluonteen.

Avainsanat: Hannah Arendt, narrativiteetti, menneisyyspolitiikka, taide

Anne Teikari
Tampereen yliopisto

Etäevent-palvelu kulttuurin saavutettavuuden edistäjänä Tampere-talossa

Kulttuurin saavutettavuus on jälleen viime vuosina ollut kulttuuripoliittisen keskustelun keskiössä. Kulttuurin ensisijaisiksi tehtäviksi on usein määritelty hyvinvointia tuottavat aspektit, joiden halutaan olevan kaikkien ihmisten saavutettavissa. Kulttuurin hyvää tekevistä vaikutuksista ollaan vakuuttuneita, ja kulttuurin ja taiteen hyödyntäminen terveydenhoitoalalla elämän mielekkyyttä lisäävänä tekijänä tai terapiamuotona on jo vakiintunutta. Tästä johtuen, mikäli kulttuurin ajatellaan kuuluvan kaikille, palvelujen on kohdattava eri tavoin estyneet asiakkaat siellä missä he ovat.

Etäevent on kulttuuripalvelu, jossa Tampere-talo tarjoaa ohjelmistoaan sellaisten asiakkaiden saavutettaviin, jotka ovat fyysisesti estyneitä saapumaan Tampere-taloon. Etäeventissä sosiaali- ja terveysalan asiakasryhmille tarjotaan mahdollisuus osallistua Tampere-talon konserttiin internetin välityksellä. Palvelu luotiin toteuttamaan Tampere-talon saavutettavuuden strategiaa, ja hankkeen pilottikokeilu toteutettiin syksyllä 2013. Tiedossa ei ole muita Etäeventiä vastaavia kokeiluja, joissa kulttuuripalvelujen tuottajan tarjontaa tuotaisiin nimenomaan sosiaali- ja terveysalan laitoksiin teknologiavälitteisesti.

Esitelmä perustuu pro gradu -tutkielmaani. Tutkielmassani tarkastelen Tampere-taloa kulttuurin tuottajana, joka Etäevent-hankkeen kautta pyrkii toteuttamaan strategiassaan julkilausuttua saavutettavuutta. Tutkimuskysymykseni on, mitä saavutettavuudella strategioissa tarkoitetaan, ja millaisiin uusiin toimintamuotoihin se haastaa kulttuuri-instituutiota.

Avainsanat: kulttuuri-instituutio, kulttuuripalvelu, saavutettavuus

Pirjo Tuomi, FL, tohtoriopiskelija,
kirjallisuuden oppiaine, Oulun yliopisto

Jarmo Saarti, FT, Dosentti,
Itä-Suomen yliopisto

Yleisen kirjastolaitoksen institutionaalinen tulevaisuus – hengen elämää vai pelkkää elämystä?

Kirjastot ovat olleet keskeinen osatekijä kulttuurisen tilan muodostumisessa ihmisen sivistyshistoriassa. Kirjaston toiminnan tarkoitus ja siihen liittyvät puhutavat ja niiden (kulttuuri)poliittiset määritykset ovat vaihdelleet historian aikana. Erityisesti tämän voi huomata tarkasteltaessa kirjastolaitosta kulttuurisena, symbolisena tai intellektuaalisena paikkana. Lisäksi kirjasto julkisena ja yksityisenä tilana on saanut omat määrittelynsä eri aikakausina kunkin kulttuurin poliittisten tavoitteiden kautta. Tässä määrittävänä tekijöinä ovat olleet mm. kansalaiset, poliittiset päättäjät ja yhteiskunnan rakenteet. (Buschman & Leckie 2007, 3.) Kirjasto voidaan nähdä myös habermasilaisessa mielessä julkisena tilana, joka ylläpitää ja edistää rationaalista keskustelua (Habermas 2004). Tämä tapahtuu organisoitujen kokoelmien ja rajoittamattoman informaatioon pääsyn periaatteiden kautta sekä erityisesti siitä, että tämä kohtaaminen tapahtuu kaikille avoimessa julkisessa tilassa. (Buschman & Leckie 2007, 18.)

Muun muassa näissä Buschmanin ja Leckien toimittaman teoksen *The Library as Place* johdannosta otetuissa lainauksissa nousee esille kolme keskeistä argumenttia, jotka määrittävät kysymystä siitä, miten meidän tulee ymmärtää yleisen kirjastolaitoksen keskeinen merkitys pohdittaessa sen tulevaisuutta:

1. Yleinen kirjastolaitos kuuluu institutionaalisilla, yhteiskunnallisilla ja historiallisilla sidoksillaan kulttuuriseen (ja esimerkiksi kaunokirjallisen ja musiikkiaineistonsa osalta myös taiteen) järjestelmään.
2. Yleisen kirjastolaitoksen asema ja rooli on riippuvainen yhteiskunta- ja kulttuuripoliittisista toimenpiteistä ja ilmapiiristä.
3. Yleisen kirjastolaitoksen keskeisin funktio yhteiskunnassa on edustaa demokraattista, tasa-arvoista ja vapaata pääsyä tietoon ja kulttuuriin sen ei-kaupallisessa, kulttuurisivistyksellisessä mielessä.

Viime vuosikymmenien yhteiskuntapoliittiset muutospaineet ovat pakottaneet Suomessakin kulttuurilaitokset tekemään uusia strategisia suuntauksia toimintoilleen. Hyvinvointivaltion ”purkaminen” ja vaatimukset kulttuurilaitosten ”yritysmäisestä johtamisesta” ovat näkyneet omalla tavallaan myös kirjastojen toiminnassa ja strategioissa. Erityisesti 1990-luvun lamavuosien tämä näkyi puhutavassa ikävystä ja kulttuurisidonnisesta ”romaanilainaa”-imagosta ja pyrkimyksessä tehdä kirjastolaitos tietoyhteiskunnan ”veturiksi” (esim. Kirjastopoliittinen ohjelma 2001–2004; OPM:n kirjastostrategia 2010). Kirjastojen sisäisessä diskurssissa viime aikoina keskeistä on ollut puhe kirjastosta ”ihmisten ja ideoiden kohtaamispaikkana” (esim. Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011–2016). Esityksessä analysoimme tätä muutosta Suomessa, siinä käytettyä retoriikkaa ja sen merkitystä sekä julkiselle tilalle että myös kirjallisuuden ja muun taiteen kulttuuriselle järjestelmälle.

Avainsanat: yleinen kirjastolaitos, julkinen tila, kirjallisuusjärjestelmä, kulttuuripoliitikka